

KADOC

Documentatie- en Onderzoekscentrum
voor Religie, Cultuur en Samenleving
Interfacultair centrum K.U.Leuven

NIEUWSBRIEF

01 | 02 | 03 | 04 | 05 | 06 | 07 | 08 | 09 | 10 | 11 | 12 | 2008

Wie de KADOC-*Nieuwsbrief* verder wenst te blijven ontvangen en ons daarvan nog niet op de hoogte heeft gebracht, gelieve dat nú te doen, telefonisch (016 32 35 00), per fax (016 32 35 01) of via e-mail (postmaster@kadoc.kuleuven.be). Hartelijk dank.

Met steun van de
Vlaamse overheid

Werkten mee aan dit nummer / Lieve Claes / Jan De Maeyer / Greet De Neef / Godfried Kwanten / Luc Vints

Vormgeving / Alexis Vermeylen

Druk / Peeters, Herent

Verschijnt tweemaandelijks / wordt op aanvraag kosteloos toegezonden

Kantoor van afgifte / 3000 Leuven 1

Verantwoordelijke uitgever / Emmanuel Gerard / Kortrijksestraat 351 / 3010 Leuven (Kessel-Lo)

KADOC / Documentatie- en Onderzoekscentrum voor Religie, Cultuur en Samenleving

Adres / Vlamingenstraat 39 / B - 3000 Leuven

Telefoon / +32 (0) 16 32 35 00 Fax / +32 (0) 16 32 35 01

E-mail / postmaster@kadoc.kuleuven.be Internet / <http://kadoc.kuleuven.be>

Giften voor KADOC / kunnen worden overgemaakt op rekeningnummer 734-0194177-89 van de K.U.Leuven met vermelding '400/0000/53084 gift KADOC'. Vanaf 30 euro wordt een fiscaal attest bezorgd.

Uw steun voor de realisatie van het nieuwe erfgoeddepot in Heverlee blijft ook erg welkom. Inlichtingen over de modaliteiten van het bouwfonds vindt u in een speciale brochure die u op eenvoudige aanvraag wordt toegezonden. U kunt natuurlijk ook rechtstreeks het bouwfonds steunen via een overschrijving op rekeningnummer 734-0194177-89 van de K.U.Leuven met vermelding '400/0000/49448 gift KADOC'. Ook daarvoor wordt vanaf 30 euro een fiscaal attest bezorgd.

Cover: de kerk van Eksaarde in 1891. Een foto uit de collectie Sint-Lucas Gent.

- 4 Erfgoed of erflast
Onderwijsinstellingen en hun historisch patrimonium
- 7 Kloosterlingen
Foto's van Annie van Gemert
- 8 Tussen Brussel, Londen en Leopoldstad
Archief Albert De Vleeschauwer
- 11 Tekenen voor kinderen
Tentoonstelling Jeanne Hebbelynck
- 12 Een portret van België
Fotocollectie Sint-Lucasschool Gent

4	8	8
12	16	16

Erfgoed of erflast

Onderwijsinstellingen en hun historisch patrimonium

De meeste Vlaamse scholen zijn eigenaars van 'erfgoed'. Wat ouderdom, omvang, aard en waarde van die historische relictten betreft, bestaan er evenwel grote onderlinge verschillen. Sommige instellingen, meestal de oude en grote, beschikken over een breed gamma van erfgoedcategorieën, gaande van een schoolarchief tot een collectie opgezette vogels. Omvang en diversiteit maken dat de eigenaars dat *erfgoed* vaak als een *erflast* ervaren, een zoveelste extra belasting van hun krappe budget. Toch beseffen vele bestuurders dat dit patrimonium ook kansen biedt. KADOC kan hen bij de diverse fasen en aspecten van het beheer en de valorisatie van hun historische erfenis behulpzaam zijn.

Vlaamse onderwijsinstellingen zijn vaak hoeders van een rijk en verscheiden historisch patrimonium. Ze betrekken gebouwen die door hun stijl, inrichting en aankleding (natuurkundelokalen, pianoklassen, chambretenzalen, keukens, landbouwklassen) de uitdrukking zijn van pedagogisch-didactische inzichten en methoden uit het verleden. Die visies en tijdgeest komen ook tot uiting in didactische verzamelingen (gesteenten en mineralen, wandkaarten, muziekinstrumenten, films) en in (vak)bibliotheken. Een schoolarchief werpt niet alleen een licht op de pedagogische uitgangspunten en aanpak, maar ook op het administratief en financieel beheer,

Illustratie: het schoolmuseum van de Gentse school Nieuwen Bosch, ca. 1920.

de leerlingenpopulatie en het lerarenkorps, op de lesinhouden, de schoolcultuur (ontspanning, verenigingsleven) en het functioneren in het eigen onderwijsnet en in de lokale en regionale gemeenschap. Onderwijshistorici zijn het erover eens dat het belang en de onderzoeksmogelijkheden van het totale historische patrimonium van een bepaald instituut ruim het verleden van die instelling overstijgen.

Bewaren, registreren en ontsluiten

Eerste en belangrijkste voorwaarde voor een verantwoord beheer van het historisch onderwijspatrimonium is de registratie ervan. Zelfs al een elementaire lijst, liefst geïllustreerd met fotografische opnamen, kan beletten dat er achteloos met het erfgoed wordt omgesprongen. Ze vormt ook de basisconditie voor weloverwogen beleidsmaatregelen (bijvoorbeeld inzake verzekering en beveiliging), voor eventuele selectie-ingrepen of voor conserverende of beschermende initiatieven. Om het eigen erfgoed in kaart te brengen, bestaan er trouwens al handige instrumenten als de webdatabanken Archiefbank Vlaanderen (www.archiefbank.be) en ODIS (www.odis.be) en staan instellingen als FOKAV (Forum Kerkelijke Archieven Vlaanderen) en KADOC ter beschikking voor ondersteuning.

Eenmaal het erfgoed is geregistreerd en goed wordt bewaard, kan er werk worden gemaakt van een stapsgewijze beschrijving, ordening en ontsluiting van de diverse erfgoedcategorieën. Hier staat de eigenaar wellicht voor de zwaarste opgave, vermits het telkens gaat om een arbeidsintensief karwei dat gespecialiseerde medewerkers vereist. Uitgaven daarvoor kunnen in de tijd worden gespreid door projectmatig, in fasen te werk te gaan volgens de prioriteiten die zich aandienen. Ook kan, mits een goede begeleiding, een beroep worden gedaan op vrijwilligers.

Valoriseren

Erfgoed is hot in Vlaanderen. Het is een interessant commercieel 'product' met een aantrekkelijke markt. Erfgoeddagen, cultuurmarkten en open monumentendagen mobiliseren het grote publiek. Historische romans, films en documentaires kunnen op veel bijval rekenen. Erfgoed krijgt pas betekenis als het, telkens opnieuw, gebruikt en geraadpleegd wordt, als het, volgens het eigen aanvoelen van een bepaalde tijd, geïnterpreteerd en gesmaakt wordt. Ook voor onderwijsinstellingen dienen er zich op dit vlak kansen aan. Zij bewaren hun erfgoed het best niet afgeschermd van de buitenwereld, als het ware onder een stolpje, maar hebben er baat bij om er volop, maar steeds op gecontroleerde wijze, mee 'uit te pakken'. Hun patrimonium, bijvoorbeeld hun gebouwen, kan dienen als uithangbord, als visitekaartje dat verwijst naar een rijke en waardevolle traditie. Het bezorgt de instelling een aura van ernst en degelijkheid. Een weloverwogen gebruik van en dynamische omgang met die historische relictten zullen bijdragen tot een grondiger en genuanceerder kennis van het eigen verleden. Producten van valorisatie, zoals publicaties, tentoonstellingen, historische wandelingen en presentaties, zorgen voor uitstraling en bijval bij (oud-)leraars, (oud-)leerlingen, ouders, beleidsmakers en de lokale gemeenschap. Inspanningen van scholen om een ruim publiek te laten 'proeven' van hun erfgoed, zijn doorgaans succesvol en lonend.

Ondersteuning

Onderwijserfgoed blijft, indien aan een aantal basisvoorwaarden is voldaan, het best in situ bewaard. Het wordt immers bij voorkeur daar gevaloriseerd waar het in de loop der jaren gevormd en benut werd. Dat neemt niet weg dat soms bepaalde onderdelen van het historisch patrimonium een externe herbestemming kunnen of moeten krijgen, wanneer

bijvoorbeeld ter plaatse niet de juiste bewarings- en beheerscondities voorhanden zijn. Soms, bijvoorbeeld wanneer de inrichtende vzw wordt opgeheven, dient het totale erfgoed elders onderdak te krijgen. Op dat ogenblik kan KADOC behulpzaam zijn bij de zoektocht naar een zinvolle (her)bestemming: een lokale of regionale archiefdienst, misschien een bisschoppelijk archief of een andere, professionele bewaarinstelling. Een degelijk contract moet dan de diverse aspecten (eigendomsrechten, ontsluiting en beschrijving, selectie, raadpleging) van de overdracht ondubbelzinnig regelen.

KADOC zelf streeft naar een exemplarische bewaring van representatieve schoolarchieven. Het komt pas in beeld als potentiële bewaarplaats voor die categorie van bestanden op het ogenblik dat alternatieve bestemmingen uitgeput zijn. Het centrum wil wel volop en op diverse fronten ondersteuning bieden bij het beheer van het erfgoed ter plaatse. Het kan zowel adviseren bij de realisatie van basisvoorwaarden inzake bewaring en beheer als bij het opzetten van meer diepgaande ontsluitings- en beschrijvings- en bewaarprojecten. In het verleden gebeurde dat al wanneer, samen met de ontsluiting van archieven van religieuze instituten, ook daaraan gelieerde schoolarchieven en bibliotheekcollecties werden geordend. Recent werden onder andere projecten begeleid en ondersteund in het Berthoutinstituut-Klein Seminarie in Mechelen (zie KADOC-*Nieuwsbrief*, 2007, 9-10), in het Klein Seminarie van Roeselare en in de instellingen van de ursulinen van Onze-Lieve-Vrouw-Waver. Momenteel loopt een registratieproject via de webdatabank ODIS van archieven van secundaire scholen in het bisdom Antwerpen. De ervaring leert dat in dergelijke projecten met relatief weinig middelen en met enthousiaste en goed begeleide vrijwillige inzet mooie resultaten kunnen worden geboekt. Voorwaarde voor succes is wel dat schoolbestuur en directies zich volop achter het erfgoedproject scharen. Voor de

archiefvrijwilligers zelf organiseerde KADOC vroeger al sterk op de praktijk gerichte lessenreeksen. Het centrum kan vanzelfsprekend ook behulpzaam zijn bij de valorisatie van het beschikbare erfgoed via historische publicaties, tentoonstellingen of andere vormen van historische presentaties.

Het verleden tastbaar in de klas

Erfgoed kan worden ingeschakeld in het leerproces van middelbare scholen, waarin eveneens plaats kan worden gemaakt voor erfgoed sensibilisatie en -educatie. Die leeractiviteiten hoeven zich niet te beperken tot het vak geschiedenis. Voor de meeste thema's kan vakoverschrijdend en op projectmatige basis worden gewerkt. KADOC speelde ter zake de afgelopen jaren al enkele malen een ondersteunende rol. De ervaring daarbij leert dat emoties (verbazing, irritatie, verontwaardiging enzovoort) vaak een handig opstapje kunnen zijn om leerlingen nieuwsgierig te maken naar verleden en erfgoed. In de tweede fase kan de aandacht dan gaan naar een meer kritische omgang met het verleden, waarbij het erfgoed in zijn context en samenhang wordt bestudeerd en er oog is voor diversiteit en nuancering. Ook via een biografische insteek kunnen leerlingen gefascineerd geraken door het verleden van hun school. Aan de hand van het beschikbare erfgoed kunnen zij bijvoorbeeld het dagelijks leven van hun collega's van weleer reconstrueren, met aandacht voor aspecten als opvoeding en tucht, kledij, voeding en ontspanning. KADOC ontving ook al leerlingen uit het bisschoppelijk college van Veurne die, onder andere via archiefonderzoek en interviews, het levenstraject beschreven van oud-leerlingen die missionaris werden. Via die concrete aanpak ging een onbekend universum voor hen open. De aanknopingspunten met andere vakken (aardrijkskunde, geschiedenis, godsdienst) waren legio. De onderzoeksresultaten zelf kwamen op een website terecht. Enkele malen raadpleegden

klasgroepen ook door KADOC bewaarde bronnen (archief, foto's en films, interviews) inzake de Eerste Wereldoorlog (aalmoezeniers, dagelijks leven in de loopgraven, ontspanning enzovoort). Telkens waren leerlingen en leerkrachten bijzonder enthousiast over het aangeboden erfgoedpakket.

Momenteel wordt een educatief programma voor het secundair onderwijs voorbereid over de relatie tussen Vlaanderen en het Vaticaan in de tussenoorlogse periode (www.vaticana.be). De invloed van kerk en geloof op het dagelijks leven staat daarbij centraal. Aansluitend organiseert KADOC op 18 april een meer algemene workshop voor leerkrachten en erfgoedbeheerders over de aanwending van erfgoed in het leerproces. Alle inhoudelijke en praktische informatie over deze studiedag vindt u op de KADOC-website.

KADOC kan zulke educatieve erfgoedprojecten slechts mondjesmaat realiseren. Ze vergen immers een intense en interdisciplinaire voorbereiding, samenwerking tussen erfgoedinstelling en onderwijs en een strikte begeleiding en opvolging. Van de initiatiefnemers wordt didactische creativiteit verwacht. Tijdens de projecten wordt het erfgoed niet alleen gebruikt als bron voor kennis van het verleden, maar wordt de gelegenheid ook aangegrepen om aan erfgoededucatie te doen. De aandacht gaat naar de motieven en omstandigheden van bewaring van erfgoedmaterialen, hun toegankelijkheid en raadpleging en een verantwoorde omgang als gebruiker. Onderwijs- en erfgoedinstellingen worden op die manier natuurlijke partners en bondgenoten. Leerlingen winnen aan historisch besef en worden mogelijk bewuste erfgoedgebruikers.

Godfried Kwanten

Kloosterlingen

Foto's van Annie van Gemert

De Nederlandse fotografe Annie van Gemert (°1958) is geen onbekende voor KADOC. In onze pandgangen toonde ze al haar reeks *Uniform* (over het internaatsleven in Vlaanderen) en *Kinderrijk* (over grote gezinnen in Vlaanderen en Nederland). Uit het eerste project groeide haar belangstelling voor het kloosterleven. In haar zoektocht kwam ze in 1994 in aanraking met contemplatieve orden, van wie ze het reilen en zeilen toen en opnieuw tien jaar later fotografeerde. Die foto's zijn van 11 april tot 21 juni te zien in KADOC, een primeur voor Vlaanderen. Tussen 1994 en 2004/2006 lijkt er niet zo veel veranderd. Enkele kloosters zijn intussen gesloten, het aantal kloosterlingen is nog meer afgenomen, hun leeftijd is nog hoger. Toch zie je ook jonge gezichten, moderne interieurs en een (enkele) pc. Of hoe de tijd die lijkt stil te staan, toch doorloopt.

Tussen Brussel, Londen en Leopoldstad

Archief Albert De Vleeschauwer

De naam van oud-minister Albert De Vleeschauwer doet nog bij weinigen een belletje rinkelen, zelfs niet bij politieke waarnemers of onderzoekers. Hij is een wat vergeten, maar daarom niet minder invloedrijke politicus uit de periode 1935-1960. Die christendemocraat verwierf vooral een reputatie als minister van Koloniën en als minister van Binnenlandse Zaken. Tijdens de Tweede Wereldoorlog hield hij de Belgische driekleur hoog in Londen en Leopoldstad. Zijn archief berust al enkele jaren op KADOC; de inventarisering ervan gebeurde in fasen en werd recent afgerond. Het bevat aanvullend bronnenmateriaal voor sleutelpassages uit de vaderlandse politieke geschiedenis omstreeks het midden van de vorige eeuw.

Joseph Albert De Vleeschauwer werd in 1897 in Nederbrakel geboren. In 1916 meldde hij zich als vrijwilliger-brancardier bij het Belgische leger. Na de oorlog studeerde hij rechten en wijsbegeerte aan de Leuvense universiteit. In 1923 schreef De Vleeschauwer zich in als advocaat aan de Leuvense balie en startte hij een loopbaan in de Belgische Boerenbond. Als advocaat pleitte hij in tientallen zaken voor die organisatie, hij nam vertegenwoordigende functies waar en zetelde in haar hoofdbestuur. Nog in die periode doceerde hij aan de Leuvense rechtsfaculteit en aan het Hoger Landbouwinstituut. In 1932 werd De Vleeschauwer Kamerlid voor het arrondissement Leuven. Hij maakte deel uit van de landbouwgroep binnen de katholieke partij en geraakte betrokken bij de opeenvolgende hervormingen van die politieke formatie in de jaren 1930.

Minister en leopoldist

In 1938 nam Paul-Henri Spaak Albert De Vleeschauwer op in zijn kabinet als minister van Koloniën, een functie die de Leuvenaar nog steeds uitoefende in de regering-Pierlot bij het uitbreken van de oorlog. Met zijn collega-ministers week hij uit naar Frankrijk, waar de kabinetsraad hem tevens benoemde tot administrateur-generaal van Belgisch Kongo en Ruanda-Urundi. De Vleeschauwer vertrok al in een vroeg stadium via Lissabon naar Londen. Op twee domeinen speelde hij er een doorslaggevende rol. Ten eerste wist hij zijn collega's Gutt, Pierlot en Spaak te overhalen om eveneens naar Londen over te steken, waar zij zich installeerden als de wettige en door de bondgenoten erkende Belgische regering in ballingschap. Ten tweede schakelde hij Kongo en zijn (natuurlijke) hulpbronnen volop en onvoorwaardelijk in de geallieerde oorlogsvoering in. Met name de levering van Kongolees uranium aan de VSA speelde een essentiële rol in de ontwikkeling van de atoombom. Na de terugkeer van het oorlogskabinet in België bleef De Vleeschauwer nog op post tot februari 1945.

In de tweede helft van de jaren 1940 ontpopte De Vleeschauwer zich als een uitgesproken leopoldist. In de rooms-blauwe regering Eyskens (1949-1950) was hij als minister van Binnenlandse Zaken belast met de organisatie van de volksraadpleging van 12 maart 1950 over de terugkeer van Leopold III. Hij behield die portefeuille in de homogene CVP-regering onder leiding van Jean Duvieusart. Bij de onlusten die uitbraken na de terugkeer van

Illustratie: dit portret van Albert De Vleeschauwer werd in 1942 door de Amerikaanse fotograaf Pearl Freeman gemaakt.

Leopold III op 22 juli 1950, opteerde hij als bevoegde minister voor een krachtdadige ordehandhaving. Tegen zijn overtuiging in moest hij tijdens de "nacht van Laken" de troonsafstand slikken van Leopold III ten voordele van prins Boudewijn.

In de jaren 1950 was De Vleeschauwer als prominent volksvertegenwoordiger lid van diverse kamercommissies. Daarnaast was hij actief als beheerder en juridisch adviseur van een aantal koloniale ondernemingen. In 1954 werd hij in de adelstand verheven. Hij zetelde vanaf 1958 nog een laatste maal als minister: in de regeringen Eyskens II en III was hij bevoegd voor Landbouw. Op 18 november 1960 moest De Vleeschauwer ontslag nemen naar aanleiding van beschuldigingen van vermeende betrokkenheid bij het faillissement van de koloniale onderneming SOCOGA, waarvan hij van 1950 tot 1955 juridisch adviseur was geweest. Hij werd in 1963 in eerste aanleg veroordeeld, maar werd in 1964 van alle schuld vrijgesproken door het hof van beroep te Brussel. De SOCOGA-affaire betekende nochtans het definitieve einde van zijn politieke carrière en bewerkte zijn versnelde terugtrekking uit het openbare leven. Hij bleef tot 1967 gewoon hoogleraar aan de Leuvense universiteit. De Vleeschauwer overleed in 1971.

De Vleeschauwer was een gedreven politicus, die als hoofdrolspeler mee gestalte gaf aan een bewogen episode uit de Belgische politieke geschiedenis. Vanop de eerste rij liet hij zijn invloed gelden bij de hervorming van de Katholieke Partij in de jaren 1930, de vrijwaring en de werking van de instellingen tijdens en kort na de Tweede Wereldoorlog, de konings- en schoolkwestie, de kolonisatie en dekolonisatie van Kongo, de Belgische houding in de context van de Koude Oorlog enzovoort. De Vleeschauwer was ook een controversieel politicus door zijn uitgesproken standpunten. Hij profileerde zich scherp, zocht de confrontatie met politieke tegenstanders en ging herhaaldelijk in de clinch met partij-

genoten. Binnen de christendemocratische familie was hij een 'havik' die streefde naar een absolute meerderheid voor zijn partij. Zijn aanpak en stijl verschilden van die van politieke medestanders als Gaston Eyskens of August Edmond De Schryver, die veeleer op pacificatie en compromisvorming georiënteerd waren.

Nieuw onderzoeksmateriaal

Het archief van De Vleeschauwer betreft de meeste aspecten van zijn persoonlijk-familiaal en publiek leven, zij het dat niet alle onderdelen even ruim vertegenwoordigd zijn. Uitvoerig en ten dele ook nieuw materiaal treffen we aan in een aantal rubrieken. Zo bevatten de delen met betrekking tot het persoonlijk leven van De Vleeschauwer dossiers over zijn academische loopbaan en zijn advocatenpraktijk. Ze zijn enerzijds van belang voor de geschiedenis van de Leuvense universiteit, meer bepaald de faculteit rechten, en geven anderzijds een zicht op het maatschappelijk (vooral Belgische Boerenbond) en zakelijk netwerk rond de advocaat-hoogleraar.

Ook het koloniale beleid is prominent aanwezig in het archief De Vleeschauwer. De meest interessante Kongodossiers betreffen de oorlogsperiode. Ze tonen via honderden rapporten tot in detail hoe de kolonie - Kongolezen en Belgen - de oorlog doormaakte en bestuurd en 'uitgebaat' werd ten voordele van de geallieerde krijgsverrichtingen. De Tweede Wereldoorlog in het algemeen en de peripectieven van de Belgische regering in het bijzonder worden uitstekend belicht door het archief. We worden vooral dankzij een enorme briefwisseling geïnformeerd over de positie van De Vleeschauwer in het kabinet, over zijn relaties met de collega's, het functioneren van de regeringsploeg, de verhoudingen met de bondgenoten en het bezette land, de opstelling tegenover Leopold III, de voorbereiding van de naoorlogse periode enzovoort.

De Vleeschauwers aandeel in de ideologische botsingen na 1945 komt goed tot uiting in de dossiers inzake koningskwestie en schoolstrijd. De terugkeer van Leopold III op de troon was jarenlang de inzet van een scherp politiek conflict; De Vleeschauwer bevond zich daarbij zoals gezegd in het kamp van de ultra-leopoldisten. Zijn archief laat toe de ontwikkeling van dat conflict nauwgezet te volgen, zeker in zijn eindfase, toen De Vleeschauwer als minister van Binnenlandse Zaken moest instaan voor de openbare orde en aanwezig was bij de finale onderhandelingen omtrent de troonsafstand van Leopold III. Nauw verbonden met de koningsgezinde actie zijn ook de dossiers inzake leopoldistische en/of anticommunistische netwerken, waarmee De Vleeschauwer duidelijk bindingen had. Andere bundels tonen dan weer hoe de Leuvenaars ten tijde van de schoolstrijd heel zijn gewicht als gezaghebbend volksvertegenwoordiger in de schaal wierp in oppositie tegen de onderwijs-wetgeving van Collard.

De stukken betreffende De Vleeschauwers beheersmandaten en maatschappelijke engagementen hebben grotendeels betrekking op SOCOGA, op het gelijknamige proces en op de gevolgen daarvan voor zijn positie in de partij en zijn politieke loopbaan.

Op basis van het archief van Albert De Vleeschauwer zal het politieke en koloniale verleden van België in de periode 1935-1960 niet moeten of kunnen herschreven worden. Het bestand levert geen materiaal voor fundamenteel andere inzichten. Wel bevestigt en/of verfijnt het nieuwe feitenmateriaal de bestaande interpretaties, laat het nuanceren toe en brengt het vooral de tot dusver onderbelichte figuur van de archiefvormer beter in beeld. Het laat toe de reële plaats van De Vleeschauwer in onze politieke geschiedenis te achterhalen. Het archief is toegankelijk na toestemming van de bewaargevers.

Godfried Kwanten

Tekenen voor kinderen Tentoonstelling Jeanne Hebbelynck

Indien u in de jaren 1940-1960 uw kindertijd hebt beleefd, kent u ongetwijfeld Jeanne Hebbelynck of althans haar tekeningen in kinderboeken of op communieprentjes. U kan er opnieuw (of voor het eerst) mee kennismaken op de tentoonstelling "Jeanne Hebbelynck, 1891-1959. Miniaturist en illustrator", die van 20 maart tot 17 mei loopt in de Centrale Bibliotheek van de K.U.Leuven.

Deze tentoonstelling brengt een volledig overzicht van het oeuvre van de Gentse kunstenares, die vooral naam maakte met haar typische tekeningen op geboorte- en communieprentjes en in talrijke kinderboeken.

"Jeanne Hebbelynck, 1891-1959. Miniaturist en illustrator" is een gezamenlijk initiatief van de Centrale Bibliotheek van de K.U.Leuven en KADOC en toont naast eigen bezit uit beide instellingen vooral stukken uit de collectie van de familie Hebbelynck. De tentoonstelling is gratis toegankelijk tijdens de openingsuren van de Centrale Bibliotheek, Mgr. Ladeuzeplein 21 te Leuven.

Een portret van België

Fotocollectie Sint-Lucasschool Gent

Wie een beeld wil krijgen van (katholiek) Vlaanderen / België vanaf ca. 1850, kan niet om de fotocollectie van KADOC heen, die nu ongeveer 300.000 foto's bevat. Ze gaat terug tot de tweede helft van de negentiende eeuw en groeit voortdurend aan. De verwerking ervan is een zeer arbeidsintensief proces - vele foto's zijn immers ongesigneerd en ongedateerd - en wordt daarom dikwijls beperkt tot een 'globale aanpak' in afwachting van een meer stuks-gewijze beschrijving. Ook de omvangrijke fotocollectie - ca. 20.000 stuks - van de Gentse Sint-Lucasschool werd nu op die 'globale' manier ontsloten.

Het 'papieren' historische patrimonium van de Gentse Sint-Lucasschool werd in 2002-2003 aan KADOC toevertrouwd met het oog op zijn ontsluiting en herbestemming (zie de KADOC-*Nieuwsbrief* van september-oktober 2005). Het archief, dat werd gekenmerkt door zijn grootte, diversiteit en incoherentie, is intussen grotendeels verwerkt en via lijsten ontsloten, inclusief de vele plannen en tekeningen. De bibliotheek van het broederklooster werd geïnventariseerd en het herbestemmingsproces is ingezet. Van de ca. 6530 titels worden er ongeveer 1000 in de KADOC-catalogus

Illustratie: het romaanse kerkje van Xhignesse, in de Luikse gemeente Hamoir.

opgenomen; voor de overige is een nieuwe bewaarplaats gevonden, meestal in Gent.

Ook de audiovisuele collectie is verwerkt. Zoals voor het archief, is het niet altijd meer te achterhalen hoe die is gegroeid en samengesteld. Materiaal van diverse herkomst en waarde werd in de loop der jaren door de broeders of hun medewerkers geordend en herordend, waarbij de band met de oorspronkelijke archiefvormer verloren ging. Het resultaat is een amalgaam van inhoudelijk én fotohistorisch zeer waardevol materiaal, naast banale twintigste-eeuwse massaproductprentkaarten.

Negentiende-eeuwse fotokunst

De oudste foto's dateren van de tweede helft van de negentiende eeuw en zijn waarschijnlijk ontstaan in de context van de reizen van de Gilde van Sint-Thomas en Sint-Lucas (1863-1914). Ze sluiten alleszins nauw aan bij de col-

lectie van gildelid en fotograaf Joseph Casier (1852-1925), die al op KADOC werd bewaard. Voorbeelden zijn de foto van de kerk van Xhignesse met op de voorgrond een bezoekersgroep (de Gilde?) tijdens een rustpauze en de foto van de abdij van Maredsous waarop (vermoedelijk) de gildeleden de bouw van het complex komen bekijken. In diezelfde neogotische context moeten ongetwijfeld ook de foto's worden gesitueerd van de bouw van het traptorentje op de binnenkoer van het huis van de Gilde van Ambachten en Neringen in Leuvense Minderbroedersstraat (waar later de Belgische Boerenbond zijn hoofdzetel had). De jonge Joris Helleputte (1952-1926) bewoont er het werk van zijn gildeleden, van wie hij het werk superviseerde. Deze foto's komen vermoedelijk uit het archief van zijn medewerker Stefaan Mortier (1857-1934).

Illustratie: de abdij van Maredsous.

Soms krijgen we ook flarden van het dagelijkse leven in het nog landelijke Vlaanderen te zien. Zo wordt in 1891 samen met de kerk van Eksaarde een herder met zijn kudde op de gevoelige plaat vastgelegd, een koeien-span trekt voorbij de kerk van Rozebeke, de pastoor van Vurste poseert bij zijn kerk, dames én heer met parasol flaneren op de nog niet door appartementsgebouwen en friet- en wafelkramen ontsierde dijk van Blankenberge of kijken in Oostende toe hoe de strandcabines in zee worden getrokken. Deze foto's zijn hoogstwaarschijnlijk aangekocht bij lokale fotografen. Hun naam is soms onderaan op de foto te lezen, maar is vaker verloren gegaan, onder meer omdat de foto's destijds werden opgekleefd.

Illustratie: de bouw van het traptorentje van het Leuvense Huis van Ambachten en Neringen in de Minderbroedersstraat, met op de voorgrond rechts architect Joris Helleputte. Foto van Prosper Morren, 1889.

Stedenbouw

Al deze foto's behoren tot het ruime pakket documentatiemateriaal dat de broeders oorspronkelijk voor hun onderwijs bijeenbrachten. Het gaat hoofdzakelijk om op karton geplakte foto's en prentkaarten (eind negentiende - begin twintigste eeuw), alfabetisch gerangschikt op plaatsnaam. Ze schetsen het architecturale en artistieke referentiekader van Sint-Lucas, maar heel wat afbeeldingen verwijzen ook naar het werk van architecten die in min of meerdere mate met de school waren verbonden. Het gaat om gekende namen als Pieter Langerock (1859-1923), Stefaan Mortier, Jules Coomans (1871-1937) en Joseph Viérin (1872-1949), maar ook om mindere 'goden'. Los daarvan geven de dossiers vooral een mooie kijk op de (steden)bouwkundige ontwikkelingen in verschillende Belgische streken en steden.

Ook zijn er grote pakketten over de wederopbouw, vooral na de Eerste Wereldoorlog, en een omvangrijke documentatie over de romaanse kerken in West-Vlaanderen, waarschijnlijk afkomstig uit het archief van broeder Firmin De Smidt (1904-1983). Zijn verzameling documenteert vooral de Gentse binnenstad. Hij leidde, naast Mortier en Adrien Bressers (1897-1986), de restauratie van de Sint-Niklaaskerk en van de Sint-Baafskerk en -abdij in Gent (1906-1916/1956-1965). Dat verklaart de aanwezigheid van heel wat foto's van die sites, maar ook de Sint-Jacobs- en de Sint-Michielskerk staan vaak op de foto.

Illustratie: flaneren op de dijk van Blankenberge, ca. 1900.

Meer dan architectuur

Sint-Lucas staat niet alleen voor bouwkunst. Ook andere disciplines werden in de school onderwezen en heel wat van haar leerlingen onderscheidden zich in de beeldende kunsten. Beeldhouw- en edelsmeedkunst, meubels en glasramen, muurdecoratie en grafiek, textiel en leder zijn dan ook in ruime mate in de documentatie vertegenwoordigd. Hier gaat het eveneens vaak om werk van kunstenaars die als leraar of leerling aan Sint-Lucas verbonden waren, zoals René De Cramer (1876-1951), Harry Elström (1906-1993), Oscar Sinia (1877-1956), Valentin Vaerwyck (1882-1959) en Luc Verstraete (°1928). Deze foto's, knipsels en tekeningen zijn gerangschikt per discipline, stijl en/of naam van de kunstenaar, van wie ook soms een portret aanwezig is.

De school en haar werking ontbreken evenmin. Foto's van broeders, leraars, leerlingen,

vrienden en weldoeners zijn legio, evenals van het historische gebouwenpatrimonium, het museum en de beeldentuin (vooral naar aanleiding van restauraties in de jaren 1990). Diverse albums geven een zicht op de tentoonstellingen waaraan het instituut deelnam (1913-jaren 1990), op de studiereizen (1930-1980) en de werking van de oud-leerlingenbond, de Gilde van Sint-Lucas en Sint-Jozef, en op de vele vieringen die hebben plaatsgevonden (interbellum-2000).

Tot slot bevat de fotocollectie van de Gentse Sint-Lucasschool ook niet zo voor de hand liggende, maar daarom niet minder belangwekkende 'stukken'. We beperken ons hier tot twee eenvoudige albums over de bouw van de basiliek van Koekelberg tussen 1926 en 1932.

Illustratie: de bouwwerf van Koekelberg in juni 1926.

De schitterende opnamen tonen het slaan van de frankipalen, het metalen vlechtwerk voor de funderingen en de langzame vorderingen van de bouw, en dat onder het oog van bezoekers als kardinaal Joseph-Ernest Van Roey (1874-1961) en koning Albert (1875-1934), begeleid door architect Albert Van huffel (1877-1935) en aannemer René Van Herrewege (1875-1948). Dergelijke foto's, die niet noodzakelijk in de Sint-Lucascontext zijn te situeren, maken de collectie nog waardevoller.

Het belang van de fotoverzameling van de Gentse Sint-Lucasschool neemt nog toe wanneer ze gebruikt wordt in combinatie met de personen- en instellingendossiers in het archief en met de uitgebreide plannencollectie.

Greet De Neef / Luc Vints